304 finds dating to the 18th–20th centuries were discovered during the survey. The absolute majority of them consist of fragments of household pottery (Figs. 1, 2). Stove tile fragments, parts of late 18th – early 19th-century clay pipes (Fig. 3), 18th–19th-century coins, and other finds were also discovered.

Birutė Sipavičienė,
Valdas Steponaitis,
Evaldas Vailionis,

Žvalgomieji tyrinėjimai T. Kosciuškos gatvėje 3

2009 m. buvo tęsiami 2006 m. pradėti pastato 02, esančio T. Kosciuškos gatvėje 3, Vilniuje, žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai (žr. *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 385–386). Pastatas įeina į 6 pastatų kompleksą, esantį Vilniaus piliakalnio su papiliais (A1961K) teritorijos ŠV papėdėje.

Atliekant pastato avarijos grėsmės pašalinimo, konservavimo, restauravimo ir remonto darbus, vykdyta pamatų išorinės pusės vertikalioji hidroizoliacija. Tam buvo kasama apie 1 m pločio ir 1–1,3 m gylio tranšėja (įžemis pasiektas jos Š atkarpoje). Ji iškasta tik teritorijos vidiniame kieme, t. y. pastato P, R, ir Š pusėse (1, 2 pav.). Tuo tarpu V atkarpa (nuo T. Kosciuškos gatvės pusės) liko nekasta. Ištirtas apie 80 m² plotas.

11-oje cokolinių patalpų planuota pažeminti grindų lygį iki 20–50 cm, t. y. iki carinio

2 pav. Pastato 02 vidinis kiemas, vaizdas iš P. Priekyje matyti P fligelis ir prie jo priglaustas požeminio nuotekų rezervuaro cilindrinis skliautas. E. Vailionio nuotr.

Fig. 2. The inner courtyard of building 02 as seen from the S. The S annex and a cylindrical arch for the underground sewage tank nestled against it are visible in the forefront.

1 pav. T. Kosciuškos gatvės 3 pastato 02 cokolinio aukšto planas. E. Vailionio brėž.

Fig. 1. The plan of the basement of building 02 at T. Kosciuškos Street 3.

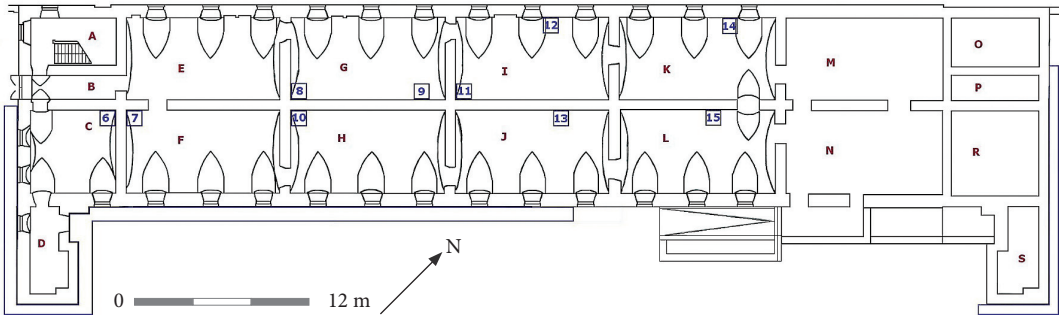

3 pav. Patalpoje D aptiktas carinis nuotekų kolektorius su lataku virš jo. E. Vailionio nuotr.

Fig. 3. The tsarist era sewer with a gutter above it that were discovered in room D.

laikotarpio grindų lygio. Kadangi kultūriniai sluoksniai nebus pažeisti, šurfai kasti siekiant išsiaiškinti pirminį grindų lygį bei kiek įmanoma patikrinti gilesnius sluoksnius. Iškasta 10 apie 1x1 m dydžio šurfų, kuriuose fiksuoti pastato akmeniniai pamatai, pamatų perkasimai su XIX a. pabaigos – XX a. sluoksniais ir neperkasti XVIII–XIX a. sluoksniai (1 pav.). Ištirtas apie 10 m^2 plotas. 8-iose patalpose E, F, G, H, I, J, K, L atidengtas pirminis – carinis – paviršius. Taip išvalytas apie 520 m^2 plotas.

Tyrinėtas apie 12 m^2 ploto pastato PR fligelis (patalpa D), kuriame aptiktas carinės kanalizacijos kolektorius (3 pav.).

Bendras ištirtas plotas sudarė apie 630 m^2.

Žinomi istoriniai duomenys minėti anksčiau (žr. *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 385–386). Pažymėsime tik tai, kad pastatas 02 galėjo būti pradėtas statyti apie 1879 m. arba 9-ojo deš. pradžioje kaip kareivinės.

Ši teritorija bei pastatas buvo tyrinėti 1992, 1995, 1997, 2004, 2006 ir 2007 m.

2009 m. žvalgomųjų tyrinėjimų metu fiksuoti 4 aplinkos ir pastato 02 raidos etapai. Pirmasis etapas priskiriamas ikistatybiniam laikotarpiui – XVIII–XIX a., t. y. iki XIX a. 9-ojo deš. Šio etapo horizontas fiksuotas pastato P tranšėjoje, apie 45 cm gylyje (H_{abs} 93,43 m) nuo žemės paviršiaus. Tai – pilkšva, smėlinga žemė su pavieniais fragmentiškais griuvenų trupiniais. Šio horizonto apačioje aptikti spėjamo medinio kelio fragmentai.

Kiti 3 etapai siejami su pastatu 02. Antrajam etapui priskiriamas sąlyginai vadinamas carinis laikotarpis (nuo XIX a. 9-ojo deš. iki XX a. 2-ojo deš.). Šio laikotarpio pradžioje buvo pastatytas pastatas 02 – kareivinės. Iškasta apie 2 m pločio pamatų duobė. Apie 1,4 m storio pamatai mūryti iš 14x16, 19x52, 30x52 cm dydžio lauko riedulių. Pamatų viršus fiksuotas maždaug ties H_{abs} 93,60 m P dalyje ir maždaug ties H_{abs} 96,60 m Š dalyje. Vandeningoje P dalyje, užtikrinant pamatų stabilumą, suguldyti rąstai. 85 cm storio sienos mūrytos iš gelsvo ir rusvo molio plytų, rištų kalkiniu skiediniu. Plytos 26–27x13–14x6,5–7 cm dydžio. Sienos išorėje plytos dėtos tokia tvarka: viena eilė trumpų, viena – ilgų. Dalis (?) vidinio kiemo 50 cm (maždaug H_{abs} 94,00 m lygyje) žemiau dabartinio žemės paviršiaus buvo išgrįsta akmenimis (4 pav.).

Kareivinėse buvo įrengtas krosninis šildymas, kanalizacija (3 pav.). Cokolinių bei kitų pagalbinių patalpų šildymui galėjo būti

naudojamos geležinės cilindrinės krosnys (?) (5 pav.). Dalis gyvenamųjų patalpų galėjo būti šildomos baltų neornamentuotų koklių krosnimis. Pastato P ir Š fligeliuose įrengti tualetai, o fligelių išorėje – požeminiai nuotekų rezervuarai (2 pav.). Cokolinės patalpos E, F, H, G, J buvo išgrįstos plytomis (5, 6 pav.) ir greičiausiai buvo padengtos tuo metu modernia ir brangia asfalto danga, kuri atliko ir hidroizoliacijos funkcijas. Galbūt tai yra viena seniausių asfalto dangų Vilniuje (?). Patalpoje G, jos vidiniu pasieniu, buvo įrengtas sutvirtintas 1,3 m pločio pagrindas – čia po grindiniu surastas iki 70 cm storio akmenų ir plytų sluoksnis, surištas kalkių skiediniu. Patalpoje H taip pat aptiktas panašaus akmenų pagrindo paviršius. Greičiausiai šiose vietose buvo saugoma sunkioji ginkluotė.

Trečiasis etapas – lenkiškasis (arba tarpukario) laikotarpis – apima XX a. 3–4-ąjį deš. Pastatas išsaugojo savo pirminę kareivinių funkciją. Šiame etape buvo atlikti kapitaliniai remonto darbai (greičiausiai per I Pasaulinį karą ar per 1918–1919 m. kovas pastatas stipriai nukentėjo). Buvo įrengtos naujos medinės aukštų ir palėpės perdangos, pakeistos gegnės, apskardintas stogas (skardos vidinėje pusėje aptikti raudonų dažų trafaretiniai ženklai), įrengta nauja šildymo sistema, sienose iškirsti nauji ortakiai, pakeista kanalizacijos sistema, 40 cm pakeltas vidinio kiemo lygis ir išgrįstas naujas akmenų grindinys (atitinka dabartinį žemės paviršių – apie H_{abs} 94,50–94,70 m). Dalyje cokolinių patalpų buvęs carinis paviršius išbetonuotas ir sudėtos medinės

4 pav. Tranšėjos atkarpa ties patalpa F. Kontrolinės juostos Š pjūvis, kuriame išlikęs vidinio kiemo carinio akmenų grindinio fragmentas. E. Vailionio nuotr.

Fig. 4. A segment of the trench in room F. The N profile of the balk, in which there is a surviving fragment of the inner courtyard's tsarist era stone paving.

5 pav. Patalpoje E aptiktas carinis plytų pagrindas ir apvalios šildymo krosnies cokolinė dalis. E. Vailionio nuotr.

Fig. 5. The tsarist era brick base and the basement part of a round heating oven discovered in room E.

6 pav. Patalpoje J aptiktas carinis plytų pagrindas su spėjamu gruntinio vandens šulinuku. E. Vailionio nuotr.

Fig. 6. The tsarist era brick base and the suspected ground water well discovered in room J.

7 pav. Pastato 02 lenkmečio perdangų konstrukcija. E. Vailionio nuotr.

Fig. 7. A floor structure from Polish period that was found in building 02.

grindys. Perdangoms naudoti tašyti keturkampio pjūvio rąstai. Ant dalies jų nupjautose vietose buvo įkaltos lotyniškos arba slaviškos raidės, arabiški skaičiai: „T.S“, „WS“, „ЛП“, „89“ ir kt. Vienų rąstų galai, kurie buvo įleidžiami į sienas, buvo ištepti juoda mastika ir apvynioti veltiniu, kitų – apvynioti ruberoidu, kuris dar prikaltas vinukais. Išilgai rąstų buvo prikalti tašai, ant kurių dėtos skersinės lentos. Ant šių lentų, kaip stabilizacinis svoris, buvo dedamas plytų, puspl yčių ir molio sluoksnis (7 pav.). Toliau jau dėtos grindų lentos.

Dalis šio laikotarpio duomenų gauta, kai archeologai ėmėsi darbo ne tik po žemėmis, bet pradėjo fiksuoti ir pastato viršuje vykdytus griovimo darbus, metalo detektoriumi tikrinti aukštų perdangas. Po grindimis aptikta daugiausia tarybinio laikotarpio radinių. Tarp negausių lenkiškojo laikotarpio radinių vyravo kareiviškos sagos, dalis kurių buvo su ereliu.

Tenka apgailestauti, kad griaunamo pastato fiksacijos projektuotojai iš anksto nepla-

navo, jos neatliko architektai. Neskiriant dėmesio panašiems neseniems statiniams, prarandama unikali istorinė architektūrinė informacija. Deja, pastato rekonstrukcijos projektuose neatsirado vietos ir autentiškų (carinio ir lenkiškojo laikotarpių) statybos elementų fiksavimui, išsaugojimui bei eksponavimui. Taip lašas po lašo netenkame įdomių autentiškų paveldo kruopelyčių.

Ketvirtasis etapas apima XX a. 5–9-ąjį deš. Sąlyginai jis vadinamas tarybiniu laikotarpiu. Šiuo laikotarpiu buvo pakeista pastato paskirtis, keistas patalpų išplanavimas, įvestas centrinis šildymas (įrengta katilinė, radiatoriai), pakeista kanalizacija. Vidinio kiemo akmenų grindinys padengtas asfaltu.

Žvalgomųjų tyrinėjimų metu pastato 02 ***tranšėjos P atkarpoje*** 35 cm gylyje (žemės paviršiaus H_{abs} apie 93,90 m) fiksuotas 53 cm pločio pamatų perkasimas. Neperkasti ikistatybiniai XVIII–XIX a. sluoksniai fiksuoti apie 45 cm gylyje (H_{abs} 93,43 m). Šiame horizonte, H_{abs} 93,12 m gylyje fiksuotas išilginės sutrūnijusios daugiau kaip 30 cm pločio ir 2,5 cm storio lentos kraštas. Po ja buvo padėtas deformuotas 20x11 cm skersmens rąstas. Lenta buvo uždėta ant maždaug 10 cm storio pilkšvo smėlingo sluoksnio. Giliau fiksuota apie 15 cm storio maišyta molinga pilkšva žemė su griuvenų trupiniais ir gausesne angliukų priemaiša. Pastarasis sluoksnis uždengia apatinį juodą durpingos žemės su medienos fragmentais sluoksnį. Šiame sluoksnyje nerasta nei plytgaliukų, nei skiedinio. Jame aptikta pavienių gyvulių kaulų, skiedrų, pušies žievės, skaldyto (deginto) granito fragmentų. Didesnė skiedrų koncentracija pastebėta sluoksnio apačioje. Durpingas sluoksnis užpiltas ant pilkšvo, greičiausiai sąnašinio, šlyno. Sluoksnio apačioje ties pastato pamatu aptiktas 73 cm ilgio, 12 cm pločio ir apie 3 cm storio lentgalys. Sluoksniuose datuojančių radinių neaptikta.

4,4 m pločio P fligelio išorėje (***patalpos D*** R pusėje) aptikta dalis požeminio mūrinio nuotekų rezervuaro, kurio cilindrinio skliauto viršus rastas 25 cm gylyje (H_{abs} 93,76 m) (2 pav.). Skliauto išorinis plotis siekė 3,25 m. Apie 50 cm gylyje (H_{abs} 93,45 m) fiksuotas pastato akmeninių pamatų viršus. 1,2 m gylyje sparčiai renkasi gruntinis vanduo.

Tranšėjoje ties patalpa F, 30–45 cm gylyje (žemės paviršiaus H_{abs} 94,35 m), ties antru cokolinės dalies švieslangiu aptiktas akmeninio grindinio fragmentas (4 pav.). Jis buvo priglaustas prie pastato sienos ir nuolaidėjo kiemo link, t. y. PR kryptimi. Grindinys išgrįstas ant 6–8 cm storio supiltinio išlyginamojo sluoksnio – maišyto šviesiai pilkšvo, rudo smėlio. Nuo pamatinės, cokolinės akmenų dalies grindinys iškilęs 45 cm, t. y. prie sienos dėtas ties 5-ąja plytų eile. Aptikta tik 57 cm pločio ir 82 cm ilgio grindinio atkarpa. Pastarasis grindinys sudėtas pastačius kareivines ir datuojamas XIX a. 9-uoju deš.

Po grindiniu fiksuotas 20 cm storio maišytas pilkšvos smėlingos žemės su gelsvu smėliu sluoksnis. Tranšėjos dugne buvo 20 cm storio juosva maišyta drėgna žemė. Dugne, 1,25 m gylyje (H_{abs} 93,11 m) renkasi gruntinis vanduo. Sluoksnyje rastas olandiškos čerpės fragmentas, pasitaikė smulkių griuvenų – rusvo, gelsvo molio plytgalių, kalkių skiedinio fragmentų.

Virš apatinių juosvos drėgnos žemės sluoksnių, kurių paviršius sutampa su akmeninės banketės (pamatų) viršumi (H_{abs} 93,60 m), yra susidaręs plonas, 0,5–2 cm, kalkių sluoksnelis, kuris pastebimas trasos P (vidinio kiemo) dalyje. Jis greičiausiai susidarė mūrijant pastato sienas (4 pav.).

Ties ***patalpomis H ir J*** po asfalto danga aptikta XX a. 3-iojo deš. (lenkmečio) akmeninio grindinio dalis, nuolaidi PV kryptimi (H_{abs} 94,50–94,70 m). Nedideli (8–10 cm skersmens) akmenys sudėti ant 20–25 cm storio rudo, pilkšvo smėlio. Šio sluoksnio apačioje koncentruojasi daugiau angliukų priemaišų. Po smėlio sluoksniu yra 27 cm storio pilkšvos, rudos smėlingos žemės sluoksnis, kuriame taip pat yra nemažai angliukų ir pavienių anglies gabalų. Giliau fiksuotas 10 cm storio pilkšvai rudas smėlis ir 12 cm storio juosva, pilkšva žemė. Pastarasis sluoksnis uždengia pamatų apatinę (akmeninę) dalį (jos viršus yra ties H_{abs} 93,60 m). Giliau supiltas 10 cm storio šviesiai pilkšvas smėlis. Po juo – 7 cm storio rusvo molio sluoksnis. Žemiau, iki pasiekto dugno, fiksuotas juosvos drėgnos žemės sluoksnis. Sluoksniuose datuojančių radinių neaptikta.

Pastato ŠR kampe (ties ***patalpa S***), tranšėjoje pasiektas 1,3 m gylis (H_{abs} 96,25 m). Čia fiksuoti 60 cm storio XX a. II pusės viršutiniai supiltiniai sluoksniai. Giliau, ties H_{abs} 96,95 m, pasiektas 3 cm storio juosvos maišytos žemės sluoksnis su kalkių skiedinio trupiniais. Jį galima būtų sieti su šių kareivinių statyba ir datuoti XIX a. pabaiga. Po šiuo sluoksniu prasidėjo įžemis – pilkšvas, rudas, rusvas molis. Į šį sluoksnį įsikasta 70 cm. Ties pastato pamatu fiksuotas 12–25 cm pločio pamatų perkasimas.

Kareivinių Š fligelio (ties patalpa S) išorėje 74 cm gylyje (žemės paviršiaus H_{abs} 97,48 m) taip pat aptiktas nuotekų *rezervuaras*, analogiškas rastajam ties P fligeliu (patalpa D). Atidengta 1 m pločio rezervuaro atkarpa. Fiksuotas apie 3 m pločio ir 68 cm aukščio cilindrinis skliautas, kuris glaudėsi prie fligelio sienos ir buvo užpiltas XX a. II pusės juoda žeme. 1995 m. archeologinių tyrinėjimų metu prie pastato 01 R fligelio 23 cm gylyje buvo aptiktas panašaus rezervuaro apvalus šulinukas. Jis buvo 70 cm aukščio ir susijungė su mūriniu skliautu. Šulinio išorinis skersmuo buvo 1,13 m, vidinis – 60 cm.

Patalpos C paviršiuje ant betoninio pagrindo buvo sudėtos tarybinio laikotarpio rudos plytelės. Patalpos ŠV kampe iškastas 1,5x1,4 m dydžio ***šurfas 1*** (2006 m. ties patalpos P siena buvo iškastas šurfas 4). Pasiektas 50 cm gylis nuo pamatų banketės viršaus. Pamato banketė 22–30 cm pločio. Atkastos 2–3 pamatų akmenų eilės. Šurfo dugne fiksuotas 30–50 cm pločio skersinės (Š) sienos pamato perkasimas ir 15–20 cm pločio išilginės (V) sienos pamato perkasimas.

Patalpoje D po tarybinio laikotarpio rudų plytelių grindimis aptiktas carinis plytų latakas – kolektorius, kuris greičiausiai buvo nuvestas į išorėje esantį rezervuarą (3 pav.). Taip galima spręsti pagal latako kryptį bei nuolydį. Tačiau šio latako R kraštas buvo nuardytas „lenkmečiu“, šios patalpos R krašte įrengus nedidelį, 56 cm pločio ir 95 cm aukščio, uždarą rezervuarą su geležiniu dangčiu. Lenkmečiu įrengtos naujos kanalizacijos nuotekų kanalizavimas galėjo eiti per P sienoje prakirstą angą, kuri tarybiniais laikais buvo užmūryta. Įrengus naują kanalizaciją, šis rezervuaras buvo užpiltas juoda žeme.

Patalpoje D aptiktas 2,7 m ilgio išilginis plytų latakas – kolektorius (3 pav.). Jo R dalis yra suardyta ir remiasi į požeminę nuožulnią neaiškios paskirties sieną, kurios paviršius užglaistytas tvirtu pilkšvu cemento skiediniu. Atkasto latako vidus buvo užverstas žemėmis, plytomis ir pusplytėmis. Žemėse rasta ir tarybinio laikotarpio plytelių fragmentų. Išvalius dalį latako, paaiškėjo, kad jo dugnas išklotas

trimis plytų eilėmis, kurios dėtos šonais. Vienos plytos aukščio latako kraštai taip pat sudėti šonais. Latako plytų dydžiai: 27x13,5x6, 26,5x14x7, 26x13x6,5, 25x6, 24x6,5 cm. Kai kuriose jo aplinkoje aptiktose plytose buvo įspaustas įrašas „Риж“. Latako V dalies išorinis plotis siekia 40 cm, vidinis – 26,5 cm, gylis – 8 cm.

Atkasus latako P pusės išorę, paaiškėjo, kad čia greičiausiai yra ir kolektorius. Atidengtas jo aukštis siekė apie 38 cm ir buvo 5-ių plytų eilių. Gelsvos, žalsvos spalvos plytos 26x6,5, 26x7, 25,5x7 cm dydžio, jų plotis siekia apie 12,5 cm. Plytos rištos balsvu kalkių skiediniu, dėtos visos ilgainės.

Kolektorius V krašte glaudėsi prie patalpos ŠV sienos. Tyrinėjimų metu joje aptikta vertikali anga, kuri visa pasidengusi suodžiais. Galima daryti prielaidą, kad cariniu laikotarpiu šioje sienoje esanti anga ir prie jos prijungtas kolektorius atliko kanalizacijos vaidmenį. Vėliau, lenkmečiu, panaikinus šią kanalizacijos sistemą, anga buvo panaudota šildymo krosnies kaminui. Tarybiniu laikotarpiu lenkiška krosnių šildymo sistema buvo pakeista centriniu šildymu. Dūmtraukio angoje rasta baltai glazūruotų neornamentuotų koklių fragmentų.

Pasigilinus apie 1 m nuo įėjimo į patalpą D plytų slenksčio, atidengta trijų eilių akmeninė pamatų dalis. Nuo plytų sienos ji buvo platesnė apie 15–29 cm. Dugne fiksuotas daugiau kaip 20–30 cm pločio pamatų perkasimas, kurį ribojo apie 26 cm pločio išilginis keturkampio pjūvio rąstas apvaliais kampais. Prie sienos buvo priglaustas vienas vertikalus 12,5 cm storio keturkampio pjūvio kuolas. Greičiausiai tai pamatų medinės konstrukcijos liekanos (pamatų medinės konstrukcijos liekanų rasta ir 2006 m. žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų metu patalpoje C).

Patalpa E yra 6 m pločio ir 11,2 m ilgio. Nuardžius dabartines medines grindis, aptikta apie 10 cm storio lenkų laikų betoninė danga. Prieš išliejant dangą, buvo užpiltas rusvo ir gelsvo molio plytų nuoskalų sluoksnelis. Patalpos Š krašte betoninės dangos lygyje rastas 1 m skersmens ir 9 cm aukščio (1 plytos storio) apvalios šildymo krosnies padas (5 pav.) (2006 m. žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų metu patalpoje N po dabartinėmis medinėmis grindimis buvo aptiktas apie 1 m skersmens apvalios šildymo krosnies padas). Pado centras (50 cm skersmens) yra užpiltas 1–3 cm storio cemento skiediniu, po kuriuo taip pat aptiktos pusplytės. Krosnis mūryta ant carinio plytų pagrindo, kuris atidengtas nudaužius viršutinę betoninę dangą. Plytų pagrindas aptiktas 21 cm žemiau dabartinių medinių grindų. Patalpos E carinis plytų pagrindas yra suskirstytas į 3 ne visai lygias išilgines dalis. Jas išskiria išilgai sudėtos ilgainės plytos. Palei sienų kraštus taip pat buvo sudėtos ilgainės plytos. Centre plytos dėtos be tvarkos. Čia dominuoja pusplytės. Plytos – 28,5x14,5 (rusva su neryškiomis išilginėmis braukomis), 26,5x 12,5, 27,5x13,5, 25,5x12 (gelsvos), 27x13,5, 27x12,5, 26,5x13 (šviesiai rusvos), 26x12, 25x12 (rusvos) cm dydžio.

Krosnies išorinėje (ŠV) pusėje fiksuotas pajuodęs ir labiau sunykęs plytų pagrindas. Galima spėti, kad šioje vietoje galėjo būti krosnies pakura ir šis plytų pagrindas galėjo būti naudojamas kaip grindinys. Tačiau kitur ant šio plytų pagrindo neaptikta kokio nors sluoksnelio, jis buvo švarus, be radinių (šiukšlių). Plytose taip pat nepastebėta nuvaikščiojimo žymių.

Patalpos PV kampe ant plytų aptikta 2 cm storio asfalto dangos fragmentų, kas leidžia

teigti, kad patalpa buvo padengta asfalto danga. Analogiškos dangos pavyzdžių ant plytų pagrindo rasta ir patalpose F, G, H, J. Lieka neaiškus šios asfalto dangos datavimas. Europoje natūralų bei dirbtinį asfaltą pradėta naudoti XIX a. Natūralus asfaltas Rusijoje pradėtas išgauti XIX a. 8-ajame deš. Lietuvos teritorijoje naujos medžiagos grindiniui pirmą kartą panaudotos tik 1929 m. – iša-sfaltuota dalis Mickevičiaus gatvės ties Lukiškių aikšte ir dalis Aušros Vartų gatvės. Vėliau asfalto kaip gana brangios medžiagos atsisakyta. 1939 m. asfaltas sudarė tik 0,3 % visų gatvių grindinio ploto (žr. *Vilniaus miesto istorija nuo Spalio revoliucijos iki dabartinių dienų*, V., 1972, p. 69).

Patalpos F grindys buvo sudėtos iš keturkampių ir aštuoniakampių plytelių. Nuardžius plyteles ir išlietą betoninį pagrindą, patalpos P dalyje aptiktas 3,4 m ilgio apardytas carinis plytų padas. Jo kraštuose sudėtos išilginės plytos, kurios rėmėsi į pamato banketę. Pastebėta, kad šių plytų vidiniai kraštai, kurie nesirėmė į banketę, ryškiai pasvirę į patalpos vidų. Taigi visas plytų pagrindas yra nusėdęs apie 5–7 cm. Ant šio pado aptikti iki 2 cm storio juodo asfalto lopiniai. Tarp plytų pado ir asfalto dar fiksuotas plonas (iki 5 mm storio) pilkšvo ir šviesiai rudo smėlio sluoksnelis. Ant pačios likusios asfalto dangos pastebėtas 1–2 cm storio kalkių skiedinio sluoksnelis. Likusioje patalpos dalyje plytų pagrindo lygyje fiksuotas intensyvus griuvenų sluoksnis.

Šurfas 2 iškastas patalpos F PV kampe. Šurfo dydis – 1,1x1,5 m. Pasiektas gylis – 80 cm nuo buvusio grindų paviršiaus. Išilginės (V) sienos pamatų banketė yra 26 cm pločio. Čia įmūryti du stambesni akmenys (18x25 ir 25x27 cm dydžio). Šurfe fiksuotas 1,15 m pločio (matuojant nuo skersinės (P) plytų sienos) akmenų pagrindas. Akmenys yra 19x28, 18x25, 20x22 cm dydžio, rišti kalkių skiediniu. Už šio pagrindo yra 35 cm pločio juodos žemės atkarpa, kurios dugne išsiskiria 25 cm pločio pamatų perkasimas.

Šurfo Š pjūvio viršuje fiksuotas plytų pagrindas, sudėtas ant 2 cm storio šviesiai rudo, gelsvo smėlio. Žemiau yra apie 19 cm storio kareivinių statybos laikų sluoksnis su 28 (apačioje) – 40 (viršuje) cm pločio pamatų perkasimu. Tai juoda žemė su smulkiomis griuvenomis. Giliau atidengti 3 neperkasti sluoksniai. Tai 10 cm storio pilkšva sąnašinė žemė, kurios apačioje išsiskiria 1 cm storio juosvos žemės juosta; balsvas, šviesiai pilkšvas sąnašinis smėlis; juosva drėgna žemė. Sluoksniuose datuojančių radinių neaptikta.

Patalpa G yra 6 m pločio ir 11,3 m ilgio. Nuardžius dabartines medines grindis, aptiktas kietas durpingos žemės su medžio skiedromis sluoksnis. Po juo palei patalpos išilginę (R) sieną aptiktas 1,3 m pločio carinis plytų pagrindas, ant kurio paviršiaus dalinai buvo išlikęs kalkių skiedinio sluoksnis. Išorinis pagrindo kraštas sudėtas iš vienos eilės išilginių plytų, antra eilė dėta iš skersinių plytų, toliau dėtos pusplytės. Plytų dydžiai: 27,5x13,5x5,5 (rusva), 27x13x6,5, 26x13x6,5 (šviesiai rusvos), 27x13x5,5 (gelsva) cm. Pagrindas fiksuotas ir ties patalpos P ir V sienomis. Ties P siena pagrindo plotis yra apie 1,7 m, ilgis – 4 m. Virš plytų pagrindo aptiktas 94 cm ilgio ir 1,24 m pločio cemento skiedinio pagrindas, kuris glaudžiasi prie sienos. Jame rasta XX a. sudaužytų grindų plytelių fragmentų. Greičiausiai tai buvusios šildymo krosnies cokolis. Į R nuo krosnies cokolio aptiktas suverstų akmenų plotas. Virš šio pagrindo sienoje buvo užmūryta anga (buvęs ortakis). Viduje ji buvo visa pasidengusi suodžiais. Ši anga buvo už-

mūryta mažesnėmis lenkiškomis plytomis. Plytų dydžiai: 22,5x12, 22,5x11, 22,5x6 cm. Tačiau daugelis plytų buvo carinės, antrinio panaudojimo (t. y. su skiedinio siūlėmis), 26,5x7 (gelsva), 26x6,5 (šviesiai rusva) cm dydžio.

Šildymo sistemos ortakis buvo iškirstas ir patalpos išilginėje (R) sienoje. Jis yra 30 cm aukščio (5 plytų eilės) ir 18 cm pločio. Plytos rištos moliu. Plytos, kuriomis jis buvo užtaisytas, skyrėsi nuo pastato plytų dydžio. Jos buvo mažesnės, ryškiai rusvos spalvos. Dalis šių plytų buvo su įspaudais – žodžiais „PRIMA“, „KISORYCZE“ ir kt. Dalis plytų buvo šamotinės. Plytų dydžiai: 22,5x6 (rusva šamotinė su gausiomis stambiomis granito priemaišomis), 22x10,5x5,5, 20,5x9,5x5,5 (rusvos) cm.

Ties patalpos Š siena pagrindo ilgis yra visos patalpos pločio – 6 m, plotis yra 1,3 m. Pagrindas yra sudėtas iš plytų. Ties praėjimu į patalpą I grindinys yra ryškiai įdubęs (greičiausiai po juo nėra akmenų pagrindo). Čia aptikta asfalto dangos fragmentų.

Šurfas 3 iškastas patalpos G PR kampe. Šurfo dydis – 1,5x1,3 m. Pasiektas gylis – 80 cm nuo buvusio grindų paviršiaus. 40 cm gylyje aptiktas iš akmenų sumūrytas pamatas, kuris iš plytų sienos išsikiša per 20 cm. Visame šurfe aptiktas akmenų, surištų netvirtu (nevientisu) kalkių skiediniu, pagrindas. Akmenys įvairaus dydžio – nuo 9x13 iki 30x30 cm. Šurfo Š pjūvyje matyti, kad virš akmenų sudėta dviejų eilių plytų danga. V pjūvyje virš akmenų sudėtos 3 eilės plytų. Plytos rusvos ir gelsvos molio masės, 13x6, 13x6,5, 26,5x13,5x6,5 cm dydžio.

Šurfas 4 iškastas patalpos G ŠR pakraštyje. Šurfo dydis – 1,5x1,3 m. Pasiektas gylis – 1,1–1,4 m nuo lenkmečio betoninės dangos paviršiaus. Po šia danga aptiktas masyvus plytų pagrindas. Pagrindo plytų dydžiai: 27,5x 13,5x6, 26x13, 13,5x6,5, 13x6 (gelsvos), 13,5x 7,5, 13x7 (rusvos) cm. Dominavo gelsvo molio plytos. R pasienyje 30 cm pločio ruožas greičiausiai buvo praardytas, nes čia išsiskyrė daugiausia raudono molio plytos. Viena plyta buvo su štampu „PRIMA“ (23x11,5x6 cm dydžio), kita šamotinė, gelsva pusplytė su gausiomis žvirgždo priemaišomis (11,5x6 cm dydžio) taip pat buvo su įrašu, kurio išliko tik dvi neįskaitomos raidės. Skiriasi ir šių plytų matmenys.

Patalpos H Š dalis buvo išklota tarybinio laikotarpio tamsiai raudonomis ir mėlynomis plytelėmis. Po jomis aptikta betoninė danga, kuri buvo išlieta visoje patalpoje. Patalpos R pakraštyje po tarybiniu 7–8 cm storio betoniniu pagrindu aptikta asfalto dangos fragmentų. Patalpos P dalyje yra išlikęs carinis plytų pagrindas. PV kampe (***šurfas 5***) po betonine danga aptiktas tvirtas akmenų pagrindas.

Patalpos I P krašte, prie skersinės sienos aptiktas stačiakampis 1,19x0,75 m dydžio šildymo krosnies padas. Išliko viena eilė plytų, sudėta ant 18 cm storio betoninio pagrindo. Plytos rištos moliu. Plytų dydžiai: 26,5x13x7, 25,5x12x6,5, 25x11,5x6,5 cm. Visos išorinės plytos – ryškiai rusvos spalvos. Viduje padėtos 5 gelsvos plytos (28x13,5, 24x12, 25,5x13, 25x12,5 cm dydžio). Krosnies P kraštas nepriglaustas prie sienos, likęs 15 cm tarpas, kuris užpiltas moliu. Krosnies aplinkoje 11–12 cm žemiau išlikusio pado aptikta molio asla su griuvenų trupiniais ir akmenukais. Po šia asla, krosnies pado V ir R kraštuose, rasta angliukų, degėsių plotelių. Žemiau buvo švaraus gelsvo, šviesiai rudo smėlio sluoksnelis.

Panašu, kad ši krosnis galėjo būti naudojama (ir) tarybiniais laikais, kadangi 30x34 cm dydžio anga sienoje už krosnies yra užmūryta silikatinėmis plytomis.

Krosnies betoninis padas įkastas į rudos žemės su griuvenomis sluoksnį. Vietomis, patalpos P pasienio centre, ant šio sluoksnio yra užpiltas cemento skiedinio sluoksnelis.

Šurfas 6 iškastas patalpos I PR kampe. Šurfo dydis – 1,1x1,5 m. Pasiektas gylis – 40 cm nuo pamatų banketės. Šurfo R pjūvyje fiksuoti XIX a. pabaigos supiltiniai griuvenų sluoksniai.

Šurfas 7 iškastas patalpos I ŠV pakraštyje. Šurfo dydis – 1,2x1,3 m. Pasiektas gylis – 60 cm nuo pamatų banketės. Viršiuje fiksuoti 40 cm storio kareivinių statybos laikotarpio sluoksniai. 45 cm gylyje nuo pamatų banketės pamatų perkasimo kraštas fiksuotas 50 cm plotyje (šurfo dugne perkasimo plotis sumažėjo iki 38 cm). Pamatų perkasime supiltame juosvame sluoksnyje buvo pilkšvo priemolio lizdų. Apačioje pilko molio priemaišų daugėjo. Neperkasta žemė buvo tamsiai pilkšvos spalvos su mažesniu griuvenų trupinių kiekiu. Čia rastas stambus (20x30 cm dydžio) kalkių skiedinio gabalas.

Patalpoje J po dabartinėmis medinėmis grindimis buvo supiltas suplūktas žemių su medžio skiedromis sluoksnis. Po šiuo sluoksniu aptikta 4–8 cm storio betoninė danga (cemento skiedinio ir smulkios skaldos mišinys), kuri buvo užlieta ant paskleisto smulkių griuvenų sluoksnelio. Pastaroji danga užpilta ant 1,5 cm storio kalkių sluoksnelio, kuris jau yra užpiltas ant carinio plytų ir akmenų pagrindo. Plytų grindinys dengė patalpos didesnę (P) dalį (6 pav.). V pasienyje ant plytų aptikti asfalto dangos fragmentai. Grindinio P kraštą fiksavo sunykęs medinis rąstelis. Grindinio PR dalyje buvo įrengtas aklinas gruntinio vandens šulinukas, kurio vidinis dydis siekė 72x 79 cm, gylis – 47 cm (6 pav.). Toliau, už šio grindinio, buvo supilta ruda žemė su intensyviomis griuvenomis. Jos R pasienyje išryškėjo ir tvarkingiau sudėtų pusplyčių plotelis bei 2,5x2,5 m dydžio nelygaus akmenų grindinuko (?) dalis. Pastarosios rūsio dalies ilgis siekė 4,05 m.

Šurfas 8 iškastas patalpos J ŠV pasienyje. Šurfo dydis – 1,2x0,9 m, pasiektas gylis – 70 cm nuo plytų grindinio paviršiaus. Ties siena fiksuotas siaurėjantis 25–35 cm pločio pamatų perkasimas. 9 cm gylyje nuo plytų grindinio aptiktas pastato akmeninio pamato 26 cm pločio banketės viršus. Neperkasta žemė viršuje buvo juoda, drėgna. Joje rasti keli rusvo molio plytgaliukai, žaliai glazūruotas puodo priedugnis ir kelios neglazūruotos indų sienelės. Kasant giliau žemė šviesėjo ir perėjo į pilkšvą, drėgną sąnašinį smėlį (priemolį). Pamatų perkasimas susiaurėjo iki 18 cm. Atkastos 5 pamatų akmenų eilės, kurių aukštis siekė 62 cm.

Patalpa K yra 6 m pločio ir 11 m ilgio. Po dabartine betonine danga aptiktas akmenų pagrindas. Akmenys sudėti netvarkingai, nelygiai. Vietomis jis yra užpiltas kalkių skiediniu. Tarpuose tarp akmenų rasta baltai glazūruotų koklių fragmentų. Š pakraštyje išliko apie 0,5–1 cm storio lenkiško cemento skiedinio, kuris buvo užpiltas ant šių akmenų, dalis.

Šurfas 9 iškastas patalpos K ŠV pasienyje. Šurfo dydis – 1,1x1,1 m, pasiektas gylis – 90 cm nuo pamatų banketės viršaus. Dugne pamatų perkasimo plotis siekė15 cm. Čia buvo supilta juoda drėgna žemė su pilko molio priemaišomis bei pavienėmis smulkiomis griuvenomis. Pagrindo akmenys buvo sudėti ant apie 8 cm storio rudo smėlio su kalkėmis sluoksnio, po kuriuo fiksuotas apie 10 cm storio žalsvo, juosvo supiltinio smėlio sluoksnis. Pastarasis sluoksnis jau yra perkastas pamatų duobės. Giliesniuose supiltiniuose sluoksniuose randama smulkių griuvenų, kalkių skiedinio tru-

pinių. Dugne fiksuota apie 10 cm storio juosva drėgna žemė. Datuojančių radinių neaptikta.

Patalpoje L, kurioje tarybiniais laikais buvo įrengta katilinė, iškastas 1x1,3 m dydžio ***šurfas 10***. Po dabartinėmis grindimis aptikti XX a. II pusės supylimai ir betoninė danga su hidroizoliacija (smala su ruberoidu). Prakirtus šią dangą, pasirodė gruntinis vanduo. Giliau nekasta.

Atidengtos 4 pamatų akmenų eilės. Patalpos Š dalyje buvo įrengtas gruntinio vandens šulinukas, pilnas vandens.

The field evaluation at T. Kosciuškos Street 3

The evaluation, begun in 2006, of building 02 at T. Kosciuškos Street 3 (Figs. 1, 2) in Vilnius continued in 2009. This building is part of a six building complex which is at the NW foot of the Vilnius hillfort and fortified settlement site.

In repairing the building, a trench about 1 m wide and 1–1.3 m deep was dug on the S, E, and N sides. In the eleventh basement room there were plans to lower the floor by up to 20–50 cm, i.e. to the level of the tsarist era floor. Ten test pits about 1 x 1 m in size were excavated. In them were recorded a building's stone foundations, the mixing of the foundations with late 19th–20th-century layers (Fig. 7) and undisturbed 18th–19th-century layers. About 12 m^2 of the building's SE annex (room D) was also excavated and a tsarist era sewer discovered in it (Fig. 3). In eight rooms (E, F, G, H, I, J, K, and L) the original (tsarist era) surface was discovered (Figs. 4–6). An area of about 520 m^2 was cleared. A total of about 630 m^2 was investigated.

Robertas Žukovskis

Tyrinėjimai Trakų gatvėje 10 2008–2009 m.

2008–2009 m. pavasarį APC „Antiqua" tęsė archeologinius tyrinėjimus Vilniaus apskrities A. Mickevičiaus bibliotekos teritorijoje – Trakų gatvėje 10. Tyrinėjimai atlikti buvusių Tiškevičių rūmų pagrindiniame (gatvės) korpuse ir R fligelyje, vykdant rūmų rekonstravimo ir naujų rūsio patalpų įrengimo darbus.

Pirmą kartą išlikusiuose istoriniuose šaltiniuose šiame sklype stovintis namas paminėtas 1609 m. Istorijos, archeologijos, architektūros tyrimų duomenys apie sklypą ir jo užstatymo raidą pateikti 2007 m. archeologinių tyrinėjimų ataskaitoje (žr. *LIIR*, f. 1, b. 4910).

Dėl statybos darbų finansavimo sutrikimų žemės darbai buvo atliekami periodiškai (2008 m. vasarą ir 2009 m. pavasarį), mažomis pajėgomis. Bendras archeologinių tyrinėjimų plotas – 183 m^2. 2009 m. gegužės mėn. darbai dėl lėšų stygiaus vėl sustabdyti. Nebaigtos tirti patalpos 12 ir 13 (58 m^2 plotas).

2008 m. archeologiniai tyrinėjimai vykdyti pastato R fligelyje, patalpose 4, 11–13. Jose buvo naujai įrengiamos rūsio patalpos. Kultūrinis sluoksnis visiškai ištirtas patalpose 4 ir 11. Patalpose 12 ir 13 archeologiniai tyrinėjimai neužbaigti.

Patalpa 4. 23,5 m^2 dydžio patalpoje iki 50 cm gylio kastas menkavertis supiltinis pilkos žemės, smėlio, griuvenų ir statybinio laužo sluoksnis be archeologinių radinių. Prie patalpos R sienos 46 cm gylyje aptiktas smarkiai apardyto arkinio pamato fragmentas. Jo aukštis – 42 cm, pločio nustatyti nepavyko. Mūriji-